

“DARK TRIAD” YOKI SHUNCHAKI “SHAXS QORA UCHLIGI”

М.Ж.Ражабов

*Фарғона давлат университети катта ўқитувчиси
rajabov1974m@gmail.com*

“DARK TRIAD” ИЛИ ПРОСТО “ЧЕРНАЯ ТРИАДА ЛИЧНОСТИ”

М.Ж.Ражабов

*Старший преподаватель Ферганского государственного университета
rajabov1974m@gmail.com*

“DARK TRIAD” OR SIMPLY “BLACK TRIAD OF PERSONALITY”

M.J.Rajabov

*Senior Lecturer of Ferghana State University
rajabov1974m@gmail.com*

Аннотация: *Maqolada qora uchlik va bu odamlarda bir-biriga bog'liq bo'lgan uchta shaxsiy xususiyatlarni ifodalanishi narsisizm, makiyavelizm, psixopatiya, bunday odamlarning xususiyatlari va bunga moyil odamlar haqida fikrlar yoritilgan.*

Аннотация: *В статье описывается черная троица и проявление у этих людей трех взаимосвязанных черт личности: нарциссизма, макиавеллизма, психопатии, характеристики таких людей и людей, которые к этому склонны.*

Abstract: *The article describes the black trinity and the manifestation of three interrelated personality traits in these people: narcissism, Machiavellianism, psychopathy, the characteristics of such people and people who are prone to this.*

Калит сўзлар: *qora uchlik, narsisizm, makiyavelizm, psixopatiya, qora triadaning xususiyatlari.*

Ключевые слова: *черная триада, нарциссизм, макиавеллизм, психопатия, характеристики черной триады.*

Keywords: *black triad, narcissism, Machiavellianism, psychopathy, characteristics of the black triad.*

Inson shaxsining eng muhim tomonlaridan biri uning individualligidir. Uning tarkibiga xarakter, temperament, qobiliyatlar, hissiyotlar yig'indisi, odatlar kiradi. Ko'p odamlar turli vaziyatlarda turlicha xususiyatlarini namoyon qiladi.

Odamning psixik holatlarini o'zgarishi tashqi muhitga va ijtimoiy tarbiyaga bog'liqdir. Shaxsning nisbatan barqaror va nisbatan o'zgaruvchan xususiyatlari shaxs xislatlarining bir butunligi va o'zaro bog'liqligidan iborat bo'lgan murakkab birlikni, ya'ni dinamik tuzilishni hosil qiladi.

“Dark Triad” yoki shunchaki “Shaxs qora uchligi” insonning xarakter xususiyatlari guruhini anglatib, bunda boshqalarga boʻlgan munosabatning nisbatan yomonligini koʻrsatadi. Ammo bunday shaxsning xatti-harakati koʻpincha xulq meʼyorlariga mos kelmaydi.

Bugungi kunda qora uchlikda namoyish yetilgan shaxs xususiyatlarini oʻrganish XX asrning oxirida boshlangan va bular bir-biridan alohida alohida sodir boʻlgan. 1998 yilda AQSH psixologlar Assotsiatsiyasining konferentsiyasida bir guruh mutaxassislar narsisizm va klinik boʻlmagan psixopatiya bilan bogʻliq boʻlgan baʼzi xulq-atvor, shaxs xususiyatlarinin va kognitiv farqlarni muhokama qildilar. Psixologlar ularni turli xil konstruktsiyalar deb faraz qilib, bir kishiga xos xarakter xususiyatlari turli vaziyatlarda yuzaga keladigan ushbu xatti-harakatni keyingi tadqiqotlar zarur deb bilib, chunki bu boshqa odamlar uchun xavf tugʻdirishi mumkin degan xulosaga keldilar.

2002 yilda Britaniya Kolumbiyasi Universitetidan kanadalik psixologlar Delroy Polxus va Kevin Uilyams uchta psixologik xususiyat – narsisizm, klinik boʻlmagan psixopatiya va makiavellianizm–inson shaxsining salbiy tomonlarini oʻrganish uchun istiqbolli rejalar majmuasini taklif yetdilar.

Bu xususiyatlar bir-biriga bogʻliq boʻlib, ularning har biri inson xulq-atvorining takabburlik, umumiy qabul qilingan xulq-atvor meʼyorlarini eʼtiborsiz qoldirish, ijtimoiy hukmronlik, egotsentrizm, boshqa odamlarning muammolariga befarqlik, xudbinlik, yomon iroda, hissiy sovuqlik, shuningdek boshqalarni aldash, manipulyatsiya qilish va oʻz xudbin maqsadlari uchun ishlatishga moyillik kabi yoqimsiz xususiyatlarni oʻz ichiga oladi.

Ajablanarlisi shundaki, bunday xususiyatlar mashhurlik va xarizmaga ega boʻlgan koʻplab taniqli odamlarga xos boʻlib chiqdi. SHundan soʻng mutaxassislar ushbu qora uchlikni batafsil tushuna boshladilar va uning deyarli barcha salbiy xususiyatlarini aniqladilar.

Narsisizm. Ushbu atamani paydo boʻlganiga yuz yildan oshgan boʻlib, hayotda oʻz ahamiyatini boshqalarga boʻrttirish bilan bogʻliq shaxs buzilishi bilan tavsiflash mumkin. Buni mashhur psixiatrlarning, shu jumladan mashhur avstriyalik psixolog va nevrolog Zigmund Freyd kabi olimlarning ishlaridan topish mumkin. Narsisizmning xususiyatlarini baʼzi hayotda katta muvaffaqiyatga erishgan odamlarda u yoki bu darajada kuzatish mumkin. 1979 yilda AQSHning psixologlar Assotsiatsiyasining diagnostik statistik qoʻllanmasida koʻrsatilgan narsisizm tushunchalariga muvofiq birinchi soʻrovnomatashkil etildi, unda quyidagi maʼlumotlar mavjud:

- 1) oʻz-oʻziga ahamiyat berishning oʻta yuqori tuygʻusi;
- 2) kelajakdagi biri-biridan baland va katta muvaffaqiyatlar haqidagi doimiy xayollar (bunlar cheksiz kuchga ega boʻlish, aql bovar qilmaydigan kashfiyotlar qilish, gʻayritabiiy goʻzallik yoki ideal sevgini topish shaklida);
- 3) namoyishkorlik, bu hayrat va havolanishga boʻlgan ehtiyojning namoyon boʻlishi;

4) tanqidga yetarlicha javob bermaslik;

5) hech qanday shartlar yo'qligini yoki boshqalar shunga o'xshash javobni kutayotganini tushunmaslik va ulardan turli imtiyozlar kutish;

6) o'z xohish-istaklarini bajarish va o'z maqsadlariga erishish yo'lida boshqa odamlardan uyalmay foydalanish;

7) tanish odamlarga o'ziga hos munosabat-yoki idealizatsiya yoki nafrat;

8) atrofdagi odamlarning his-tuyg'ularini noto'g'ri tushunish, hamdardlik yetishmasligi.

Qora uchlik odatda ushbu xususiyatlarning barchasini yoki aksariyatini o'z ichiga oladi.

Psixopatiya. Psixopatiyani ilmiy o'rganish Yevropada XIX asrning o'rtalaridan boshlab olib borilmoqda, XX asrning 40-yillarda klinik bo'lmagan psixopatiya birinchilardan bo'lib Jorjiya universiteti tibbiyot maktabi, doktori professor Hervi Milton Kleckli tomonidan taeriflangan. O'sha paytda klinik bo'lmagan psixopatiyaga xos xususiyatlar to'plamiga quyidagi xususiyatlar kiritilgan:

1) yuzaki tanishish orqali yaxshi taassurot qoldirish qobiliyati;

2) qo'rqmaslik, o'zini saqlash instinkti kam rivojlangan;

3) kam tashvish;

4) ixtiyoriy, boshqalarga nisbatan insofsizlik;

5) nosamimiylilik, pushaymonlikning yo'qligi;

6) antisotsial xulq-atvorga moyillik;

7) o'z xatolaridan saboq ololmaslik;

8) patologik egosentrizm, atrofdagilarni hissiy tushunmaslik.

Amerikalik mutaxassislar ushbu ro'yxatga – o'z maqsadlariga erishish uchun qoidalarni (ba'zi hollarda qonunlarni) buzish tendentsiyasini qo'shdilar.

Makiavellianizm. Ushbu atama dastlab psixiatriya bilan bog'liq bo'lmagan shaxsning qora uchligining uchta tarkibiy qismidan biridir. Makiavellianizm bo'yicha tadqiqotlar taxminan XX asrning 60 yillarida aynan ruhiy kasalliklarni o'rganish sharoitida boshlangan. Ushbu xususiyatlar g'oyasi amerikalik psixiatr Richard Kristi tufayli paydo bo'ldi, u shunga o'xshash xulq-atvor strategiyalaridan siyosiy fitnalarda va odamlarning kundalik munosabatlarida foydalanish mumkinligini taklif qildi.

O'z nazariyasini isbotlash uchun u Nikkolo Makiavellining "suveren" risolasini tahlil qildi va XV asrning ushbu italiyalik faylasufi va siyosatchisining shaxsiy hayotidan olingan tajribasidan foydalanib, uning makiavellianizm so'rovnomasini yaratdi.

Makiavellianizm g'oyalariga muvofiq uning xususiyatlari quyidagilardan iborat:

1) to'liq tsinizm;

2) hissiy sovuqlik;

3) agressiya va shafqatsizlik;

4) maqsadga erishish uchun vositalarni tanlashda axloqsizlik;

5) odamlarni xushomad va aldov bilan manipulyatsiya qilish tendentsiyasi.

Makiavellianizmni tashkil etuvchi xususiyatlar inson shaxsining boshqa xususiyatlari bilan turli yo'llar bilan bog'liq. Psixologlarning shaxsdagi bunday xususiyatlarni salbiy baholashiga qaramay, ko'pchilik ushbu psixotipdagi odamlarni korxonalar rahbarlari va direktorlari lavozimlarida ko'rishni afzal ko'rishadi. Ko'proq darajada, ular ushbu lavozimda uzoq vaqt qolish orqali boshqaruv sohasida muvaffaqiyatga erishadilar.

Xulosa o'rnidan shuni aytish mumkin shaxs qora uchligini ko'plab xususiyatlari deyarli har qanday odamda u yoki bu darajada mavjud. Jamiyat uchun bu xavf uning tajovuzkor ko'rinishida o'zini namoyon qiladigan xususiyat kabi ko'rinadi. Chunki, insoniy muloqotining me'yoriy tamoyillariga amal qilmasdan boshqalarning qadrsizlanishini hojlovchi shaxsda ushbu qora uchlik mavjudligini anglab yetishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Rajabov, MJ; ,MANIPULATION AS PROCESS DECISION MAKING IN ADVERTISING,Психологическое здоровье населения как важный фактор обеспечения процветания общества,,358-360,2020,
2. Rajabov, MJ; ,Factors of manipulative effectiveness,Психологическое здоровье населения как важный фактор обеспечения процветания общества,,151-154,2020,
3. Murodil, Rajabov; ,The concept of makiavellism in the scientific psychological literature and the degree of mac-scale in a person,ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal,11,5,1249-1257,2021, South Asian Academic Research Journals
4. Jumaboevich, Rajabov Murodil; ,TYPES OF MANIPULATION AND EXPRESSION OF REPRESENTATIVE SYSTEM IN PERSONS, Galaxy International Interdisciplinary Research Journal,10,1,122-126,2022,
5. Jumaboevich, Rajabov Murodil; ,"Black Three in Personal Psychological Characteristics or Maciavelism, Psychopathy and Narsism", Eurasian Scientific Herald,8,,38-41,2022,
6. Ражабов, ФДУ М; ,МУЛОҚОТДАГИ ҲАМКОРГА МУНОСАБАТ ПСИХОЛОГИК МАНИПУЛЯЦИЯ СИФАТИДА,Uzbek Scholar Journal,6,,44-46,2022,
7. Ражабов, ФДУ М; ,МУЛОҚОТ ЖАРАЁНИДАГИ МАНИПУЛЯЦИЯ МАНБАЛАРИ,Uzbek Scholar Journal,6,,14-16,2022,
8. Ражабов, Муродил Жумабоевич; Ражабова, Хуршида Хусанбоевна; ,"МАНИПУЛЯЦИЯ ТУРЛАРИ ВА ОДАМЛАРДА РЕПРЕЗЕНТАТИВ ТИЗИМИНИНГ ИФОДАЛАНИШИ: Ражабов Муродил Жумабоевич, Фарғона давлат университети катта ўқитувчиси", Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал,,6,262-266,2022,

9. Radjabov, Murodil; „Analysis Of Psychological Influence Forms In Management Of Personality, The American Journal of Social Science and Education Innovations, 3, 05, 403-409, 2021.

10. Muazzam Tulkinovna Isakova // Socio-Psychological Factors Are The Effect Of person's Mental Health // European Journal of Molecular & Clinical Medicine. Volume 07, Issue 03, 2020. 4699-4718 pages.

11. Muazzam Isakova Tulqinovna // FAMILY AS A FACTOR IN MENTAL HEALTH // ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. Vol. 10, Issue 7, July 2020. 200-210 pages.

12. Isakova Muazzam To'lqinovna // Additional Learning is as a Factor of Mental Health // International Journal of Psychosocial Rehabilitation. Vol. 24, Issue 05, 2020. 7330-7335 pages.

13. Исакова М.Т. // ГЕНДЕРНЫЕ РАЗЛИЧИЯ ВЕДУЩИХ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ МЕЖДУ ОТНОШЕНИЕМ К ЗДОРОВЬЮ И ИНДИВИДУАЛЬНО-ДИНАМИЧЕСКИМИ ХАРАКТЕРИСТИКАМИ // ВЕСТНИК ИНТЕГРАТИВНОЙ ПСИХОЛОГИИ. 2021, Выпуск 23. 144-149 стр

14. M.T. Isakova // SOCIO-PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF A PERSON'S ATTITUDE TO HIS MENTAL HEALTH // Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR). Vol 10, Issue 4, April, 2021. 29-36 pages.

15. Исакова М.Т // Инсон рухий саломатлигининг ижтимоий-психологик омиллари // Монография. Тошкент 2021.

16. Исакова Муаззам Тўлқиновна // ДИНИЙ ЭЪТИҚОД ШАХС РУХИЙ САЛОМАТЛИГИНИНГ ОМИЛИ СИФАТИДА // "PSIXOLOGIYA" ILMIY JURNAL. Maxsus son, № 2, 2020. 68-72 бетлар.

17. M.T. Isakova // DAVLAT BOSHQARUVI VA SHAXS RUHIY SALOMATLIGI // PSIXOLOGIYA ILMIY AXBOROTNOMA. 2020-yil, 4-son. 158-162 betlar.

18. Isakova Muazzam Tulkinovna // HUMAN HEALTH AND PSYCHE // ELECTRONIC JOURNAL OF ACTUAL PROBLEMS OF MODERN SCIENCE, EDUCATION AND TRAINING. OCTOBER, 2020-V. ISSN 2181-9750. 40-46 pages.

19. PSYCHOLOGICAL STANDARDS IN PREPARING GIRLS FOR A FAMILY." Science and innovation 2.B5 (2023): 13-16.

20. Dzhukhonova, N. (2023). STUDYING ETHNIC STEREOTYPES AND PSYCHOLOGICAL STANDARDS IN PREPARING GIRLS FOR A FAMILY. Science and innovation, 2(B5), 13-16. Djuxonova N. X., Ergasheva Z. YOSH OILALARNING IJTIMOY VA PSIXOLOGIK MUAMMOLARI // Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 11. – С. 128-135.

21. Djuxonova, N. X., and Z. Ergasheva. "YOSH OILALARNING IJTIMOY VA PSIXOLOGIK MUAMMOLARI." Galaxy International Interdisciplinary Research Journal 10.11 (2022): 128-135.

22.Djuxonova, N. X., & Ergasheva, Z. (2022). YOSH OILALARNING IJTIMOIIY VA PSIXOLOGIK MUAMMOLARI. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(11), 128-135.

23.Djuxonova, N., & Qovlonbekov, A. (2023, February). OILAVIY NIZOLAR VA ULARNING TAVSIFI. In Conference Zone (pp. 289-296).

24.Djuxonova, N., and A. Qovlonbekov. "OILAVIY NIZOLAR VA ULARNING TAVSIFI." Conference Zone. 2023.

25.Djuxonova N., Qovlonbekov A. OILAVIY NIZOLAR VA ULARNING TAVSIFI //Conference Zone. – 2023. – С. 289-296.